

6. Растригіна А. М. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта / А. М. Растригіна // Наук. записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2014. – Вип. 133. – С. 57-65.

УДК 378.016

Сє Фан

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ФАКУЛЬТЕТІВ В УМОВАХ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються різні аспекти процесу розвитку комунікативної компетентності студентів мистецьких факультетів. Виходячи з розуміння комунікації як визначального чинника забезпечення діалогічної взаємодії, необхідного механізму забезпечення ефективного навчання, обґрунтовується значимість комунікативної компетентності для професійної діяльності музиканта-педагога. Розкрито особливості процесу передачі музичної інформації. Доведено, що в системі фортепіанного навчання формування комунікативної компетентності потребує розв'язання різноманітних завдань та розробки спеціальних методичних підходів, зорієнтованих на специфіку фахової підготовки студентів. Пріоритетними напрямками розвитку комунікативної компетентності студентів визначено набуття умінь професійно-педагогічного спілкування, засвоєння професійних комунікативних навичок, становлення особистісного досвіду комунікативної діяльності. Підкреслюється, що організація навчального процесу на засадах діалогу та використання інтерактивних методів навчання сприяють розвитку комунікативної компетентності студентів.

Ключові слова: компетентність, комунікація, фортепіанне навчання, педагогічне спілкування, творча взаємодія, розвиток, мистецька освіта.

Особенности развития коммуникативной компетентности студентов факультетов искусств в условиях фортепианного обучения. В статье рассматриваются разные аспекты процесса развития коммуникативной компетентности студентов факультетов искусств. Исходя из понимания коммуникации как определяющего фактора обеспечения взаимного диалога, необходимого механизма обеспечения эффективного обучения, обосновывается значимость коммуникативной компетентности для профессиональной деятельности музыканта-педагога. Раскрыты особенности процесса передачи музыкальной информации. Доказано, что в системе фортепианного обучения формирование коммуникативной компетентности требует решения разнообразных задач и разработки специальных методических средств, ориентированных на специфику профессиональной подготовки студентов. К приоритетным направлениям развития коммуникативной компетентности студентов отнесено умение профессионально-педагогического общения, усвоение профессиональных коммуникативных навыков, становление личного опыта коммуникативной деятельности. Подчеркивается, что организация учебного процесса на основе диалога и использования интерактивных методов способствуют развитию коммуникативной компетентности студентов.

Ключевые слова: компетентность, коммуникация, фортепианное обучение, педагогическое общение, творческое взаимодействие, развитие, художественное образование

Features of development of communicative competence of students of the Faculty of Arts in conditions of piano teaching. The article considers various aspects of development of the communicative competence of students of the Faculty of Arts. The importance of communicative competence for the professional activity of the music teacher based on the understanding of communication as a key factor in ensuring mutual dialogue, the necessary mechanism to ensure

effective learning is substantiated. Features of music information transfer are opened. It is proved that in system of piano training the formation of communicative competence requires the solution of various problems and the development of specific methodological tools which are tailored to the specifics of the training of students. The priority directions of development of communicative competence of students are abilities of professionally-pedagogical communication, the assimilation of professional communication skills, and the formation of personal experience of communicative activity. It is emphasized that the organization of educational process on the basis of dialogue and the use of interactive methods contribute to the development of communicative competence of students.

Keywords: *competence, communication, piano training, pedagogical communication, creative interaction, development, art education.*

Зміни в суспільстві, зрушення в усіх сферах життєдіяльності, що визначають розвиток людства, зумовлюють особливі вимоги до педагогічної освіти, потребуючи нових підходів до підготовки фахівця, здатного креативно діяти, поглиблювати та вдосконалювати власні професійні уміння. Актуальні донині вимоги до вчителя, сформульовані Я. Коменським, вказують на те, що найголовніші якості педагога не обмежуються знанням предмета – вагомим компонентом діяльності вчителя є здатність до педагогічного спілкування. Освітня практика доводить професійну значимість комунікативних здібностей фахівця, а однією з найважливіших якостей сучасного педагога вважається комунікативна компетентність.

Розгляд педагогічної діяльності крізь призму комунікативних процесів, діалогічної взаємодії вчителя та учня набуває особливої значимості в системі мистецької освіти. Як невід’ємний компонент творчої діяльності, комунікативну компетентність різнобічно досліджено в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музики (О. Горбенко, Н. Гузій, І. Єфіменко, Л. Масол, М. Михаськова, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Паньків, Є. Проворова, О. Ростовський, Р. Савченко, О. Щолокова). Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених розвитку комунікативних вмінь студентів мистецьких факультетів, багато аспектів цієї проблеми не дістали належного обґрунтування. Зокрема, в галузі фортепіанної освіти формування комунікативної компетентності великою мірою ґрунтується на емпіричному досвіді та творчих досягненнях відомих представників вітчизняного фортепіанного мистецтва.

Мета статті полягає у висвітленні найважливіших аспектів комунікативної підготовки та визначенні пріоритетних напрямків розвитку комунікативної компетентності студентів в умовах фортепіанного навчання.

В системі університетської підготовки комунікативна компетентність має глибинний вияв в різних сферах навчально-виховної діяльності. Складаючи підґрунтя для продуктивної сумісної дії, комунікація виступає визначальним чинником забезпечення конструктивного діалогу, необхідним механізмом для забезпечення ефективного навчання. Вважається, що основним принципом комунікативної дидактики є навчання, яке має бути стратегічною метою формування нового педагогічного мислення, що забезпечується не засвоєнням інформації, а розвинутою культурою спілкування [5, с. 319]. Переосмислення усталених принципів, методів і форм трансляції знань та формування професійних умінь актуалізує такі поняття комунікативної сфери, як «суб’єкт-суб’єктний підхід», «педагогічна взаємодія», «особистісна зорієнтованість навчального процесу», «діалогічність навчання», «партнерські стосунки».

Комунікативну компетентність фахівця вчені характеризують як «певний рівень сформованості особистісного й професійного досвіду взаємодії з оточуючими, який потрібен індивіду, щоб у межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати у професійній спільноті й суспільстві» [3, с. 59]. Таке розуміння зумовлює потребу комплексного розвитку істотних, стійких властивостей особистості, що сприяють сприйманню, засвоєнню, використанню та передаванню педагогічної інформації, спрямованої на навчання й виховання. Залежно від контексту професійного спілкування комунікативна компетентність потребує створення відповідно специфічного освітнього середовища.

Відомо, що трансляція певної інформації здійснюється за допомогою відповідних знакових систем. Система передачі музичної інформації вирізняється специфічністю, оскільки на відміну від інших знакових систем відбиває дійсність опосередковано – через звукову інтонацію. Музичній інтонації притаманні особливі властивості: втілювати в звучанні незчисленну кількість особистісних та соціальних ситуацій, виступати самостійним носієм художнього змісту під час виконавського процесу. До найважливіших функцій музично-виконавського процесу відносять комунікативну функцію, що забезпечує безпосередній зв'язок по лінії «композитор – музичний твір, що звучить, – слухач». Тлумачення музичного твору не тільки як об'єкта, але й суб'єкта, підкреслює діалогічний характер його пізнання. У процесі діалогу між твором і особистістю, що його пізнає, виявляються різні аспекти художньої ідеї твору; поряд з цим соціально-історичний розвиток суспільства зумовлює зміну спільної для даної епохи зони індивідуальних тлумачень [1, с. 14-15].

Усвідомлення специфіки музичного мистецтва, що ґрунтується на його інтонаційній сутності, сприяло визначенню музичної комунікації як складної системи, в якій сучасні дослідники виокремлюють такі основні цикли: «*музична творчість* як фахова діяльність, в процесі якої уява переробляє життєві враження, що перетворюються у музичний матеріал; *музичний твір* як специфічний продукт фахової діяльності, суб'єктивований у процесі творчості; *музичне виконання* як співтворчість композитора й виконавця; *музичне сприйняття* як художньо-комунікативна взаємодія» [4, с.6].

Формування комунікативної компетенції в контексті фортепіанної підготовки передбачає вирішення низки завдань, спрямованих на змістовне наповнення та розвиток ряду підпорядкованих компетентностей. Розглянемо найважливіші з них.

Професійна робота музиканта пов'язана з певними інтелектуальними процесами, що ґрунтуються на системі теоретичних і практичних знань, потребують широкої ерудиції в різних галузях теорії, історії, естетики музики, передбачають загальну освіченість спеціаліста. Необхідність швидко орієнтуватися в інформаційному просторі, бути здатним сприймати, осмислювати та оцінювати отримані відомості, посилює значимість використання комунікативних завдань, зорієнтованих на пошук і аналіз потрібної інформації та опанування різних способів її презентації.

Важливим фактором формування комунікативної компетентності визнано урізноманітнення способів представлення навчального матеріалу за допомогою різних методів і прийомів. Доведено, що покращенню комунікативних навичок у студентів суттєво сприяє інтерактивний метод навчання, основою якого є колективне спілкування, зміна різних видів комунікативної діяльності, отримання досвіду в умовах, наближених до реальної професійної діяльності. Головною умовою використання інтерактивного методу є його фахова спрямованість та зв'язок з профільними дисциплінами, що дозволяє активізувати додатковий матеріал у процесі спілкування, розширити термінологічний словник, розвинути творчі здібності та критичне мислення, вдосконалити професійну та загальну культуру спілкування, підвищити професійно-мовленнєву компетентність.

Вважається, що «будь-який виховний вплив заломлюється через індивідні особливості конкретної особистості» [2,с.143]. Комунікативна компетентність в системі фортепіанної підготовки детермінована творчим характером змісту дисципліни. Виступаючи синтезатором багатьох питань, пов'язаних з індивідуалізацією навчального процесу, фортепіанна підготовка надає сприятливі умови для мобілізації творчого потенціалу студентів під час роботи над інтерпретацією музичних творів, відкриває шлях до розкриття його комунікативних здібностей, затребуваних у подальшій практичній діяльності. Потребуючи індивідуальних занять, фортепіанна підготовка зумовлює можливість найповніше реалізувати ідею індивідуального підходу до розвитку нових якостей фахівця, заснованих на здатності до саморозвитку, емпатії, досвіді вирішення нестандартних завдань.

Вагомим показником комунікативної компетентності педагога є сформованість особистісних та професійних якостей, необхідних для подальшої педагогічної діяльності. В науковій літературі до найважливіших професійних якостей вчителя відносять педагогічну

ерудицію, досвід науково-дослідницької роботи, володіння сучасними педагогічними технологіями, діагностичні вміння. Серед особистісних якостей педагога виділяють організаторські навички, здатність до співпереживання, досвід спілкування з учнем, уміння ясно виражати почуття за допомогою інтонації голосу, жесту, міміки, емоцій. Живе спілкування, психологічний контакт учасників навчального процесу є одним з визначальних чинників засвоєння знань та формування професійного досвіду.

Практика показує необхідність здійснення музично-педагогічної комунікації за допомогою вербальних засобів комунікації, безпосередню залежність ефективності керування поведінкою учнів від якості мови педагога. Формування навичок вербалізації передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності студентів, прищеплення їм уміння обирати словесні прийоми, художні аналогії, характеризувати твори музичного репертуару у відповідності із завданнями навчально-виховного процесу, враховуючи вікові особливості музичного сприймання. Поряд зі спеціальною музичною термінологією більшість педагогів-музикантів у процесі музичного навчання широко застосовує засоби художньо-образної мови.

Відкриття нових шляхів для вирішення проблем особистісного та професійного зростання, формування комунікативної компетентності вимагає застосування отриманих знань в практичній діяльності. Вказуючи на складність співвідношень між знаннями і реальною діяльністю, психологи підкреслюють, що компетентність не може бути відмежованою від конкретних умов її здійснення. В системі мистецької освіти студенти мають достатньо можливостей реалізувати комунікативну компетентність на практиці: набуваючи досвіду творчої діяльності при вивченні дисциплін інструментального циклу, майбутні музиканти-педагоги опановують мистецтво акомпанування, ансамблевої гри, концертного виконання.

Багатомірність фортепіанного навчання, зумовлюючи необхідність розв'язання різноманітних творчих завдань, забезпечує можливість вдосконалення різних аспектів фахової компетентності та набуття комунікативного досвіду. Спілкування в системі фортепіанної підготовки передбачає психічну атмосферу обміну творчими почуттями між учасниками процесу: студент-педагог, студент-студент, студент-музичний твір, студент-слухач, а зацікавленість спільною роботою та психологічна сумісність виступає потужним чинником реалізації творчого потенціалу кожного.

Методологічною основою функціонування комунікативних методів у фортепіанному навчанні є гармонізація різних аспектів комунікативної діяльності – міжособистісного, групового й масового спілкування. Сучасні вимоги до музиканта-педагога потребують впровадження у процес фахової підготовки спеціальних засобів навчання професійному спілкуванню. Особливу увагу слід приділити ситуативним вправам, які здатні змодельовати реальні ситуації, пов'язані з майбутньою фаховою діяльністю студента, і допомогти формуванню комунікативної компетентності.

Пріоритетними в цьому відношенні мають стати методи, засновані на інтерактивній діяльності: групове обговорення навчально-тематичних питань, дискусія, рольова гра; «круглий стіл», кейс-метод, комунікативні тренінги, творчі майстерні. Ефективними методами навчання, зорієнтованими на розвиток комунікативних вмінь, вважаються такі форми навчального діалогу як виступи з доповідями та повідомленнями на конференціях, захист дипломних робіт, проектна діяльність, участь у проведенні концертно-просвітницьких заходів в ролі ведучих, режисерів, музичних критиків. Важливим чинником у даній ситуації є поєднання фортепіанної підготовки, комунікативних вмінь та загальної культурної освіченості студентів.

Однією з найважливіших психологічних особливостей спілкування вважається його ситуативність, що визначається видом діяльності та функціями суб'єктів спілкування, а основою комунікативних актів виступає ситуація. Визнано, що ситуація, як неповторне виникнення певних подій та обставин, сприяє активізації сприйняття та діяльності особистості. Невід'ємними компонентами ситуації є адресант, відносини між учасниками ситуації, мета, спосіб, місце та атмосфера спілкування. Зміна кожного з компонентів веде до

зміни комунікативної ситуації, варіювання засобів, що використовуються учасниками ситуації та їх комунікативної поведінки в цілому. Впровадження комунікативних ситуацій у фортепіанному навчанні визначається різновидами інструментально-виконавської діяльності: навчальними (академічні концерти, іспити), творчими (сольні концертні виступи, участь у конкурсах), просвітницькими (підготовка тематичних концертних програм), навчально-методичними (методичні доповіді з виконавськими ілюстраціями, урок в школі під час педагогічної практики).

Багатоаспектність розвитку комунікативної компетентності студентів у процесі фортепіанного навчання актуалізує впровадження принципів компетентності, діалогічності, педагогічної творчості, проблемності, культурологічного контексту. Використання зазначених принципів під час фортепіанного навчання студентів забезпечить ґрунтовну джерельну базу для розвитку комунікативної компетентності в таких напрямках як трансляція комунікативних вмінь у процесі міжособистісної взаємодії, опанування мистецьким досвідом та культурною спадщиною, аналіз комунікативних актів в різноманітних реальних та уявних комунікативних ситуаціях.

Узагальнення результатів аналізу досліджуваної проблеми дозволяє виділити положення, що набувають методологічного значення для розвитку комунікативної компетентності студентів, а саме:

- комунікація виступає засобом розв'язання освітніх завдань, соціально-психологічного забезпечення навчання та способом взаємодії учасників навчально-виховного процесу;
- компетентнісний підхід до оптимізації міжособистісних стосунків педагога і студента суттєво посилює результативність їх спільної творчої діяльності;
- система передачі музичної інформації вирізняється специфічністю, відбиваючи дійсність опосередковано – через звукову інтонацію;
- розвиток комунікативної компетентності студентів потребує оновлення підходів до організації фортепіанного навчання, модернізації форм та методів творчої взаємодії, створення умов для самоорганізації, самовдосконалення та самовияву особистості.

Пріоритетними напрямками фортепіанного навчання, що мають сприяти розвитку комунікативних здібностей і комунікативної компетентності молодого педагога-музиканта визначено: забезпечення теоретичних і практичних знань в галузі теорії, історії, естетики музики; організацію навчального процесу на засадах діалогу та співпраці; опанування вербальних засобів комунікації; застосування отриманих знань в практичній діяльності; актуалізацію методів, заснованих на інтерактивній діяльності; засвоєння комплексу професійних комунікативних прийомів та навиків; формування особистісного досвіду комунікативної діяльності. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку пов'язані з вивченням специфіки комунікативної компетентності в контексті різних видів фортепіанного виконавства.

Література

1. Бобровский В. П. Тематизм как фактор музыкального мышления. Очерки [Текст] / В. П. Бобровский. – М.: Музыка, 1983. – 268 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник [Текст] / С. Гончаренко. – К.: Либідь. – 1997. – 376с.
3. Основы теории коммуникации [Текст] :учебник/Под ред. М.А. Василика. – М. : Гардарики, 2003. – 615 с.
4. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – «теорія та методика музичного навчання /Є. М. Проворова. – Київ, 2008. – 19 с.
5. Чулкова Л. О. Концепція комунікативної дидактики в німецькій педагогіці / Л. О. Чулкова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – № 1. – С 274-277.